

Nr 535.

Av fru **Gärde Widemar m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m.*

I Kungl. Maj:ts proposition nr 200 med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m. föreslås vissa ändringar beträffande domförhetsreglerna vid behandlingen av brottmål vid underrätt.

Beträffande rådhusrätt är enligt gällande rätt huvudregeln, att rätten är domför med tre lagfarna domare. I mål om ansvar för brott, varå kan följa straffarbete i två år eller därutöver, skall emellertid rätten bestå av en lagfaren domare och nämnd. I brottmål, som rör allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter och i vilka mål ej finnes målsägande, är rätten domför med en lagfaren domare. De mål, som sålunda kan handläggas av ensamdomare, har brukat kallas bagatellmål.

Den angivna gränsdragningen för bagatellmålen har blivit föremål för kritik. Med de vida straffskalor, som gäller för många brott och förseelser, har åtskilliga brottmål på grund av att svårare straff än böter ingår i straffsatsen måst handläggas inför fullsutten rätt, ehuru annat straff än böter uppenbarligen icke kunnat ifrågakomma och målen i verkligheten varit av så enkel beskaffenhet, att de lämpligen borde kunnat handläggas i den för bagatellmålen stadgade ordningen. En ändring i detta förhållande har syntts påkallad, och i direktiven för 1951 års rättegångskommitté uppdrogs åt denna att överväga en sådan ändring. Direktiven ger vid handen, att avsikten varit att endast genomföra en viss jämkning av behörighetsgränsen.

Det i propositionen framlagda förslaget synes emellertid sträcka sig avsevärt längre än som från början avsetts. Det föreslås sålunda, att rätten skall vara domför med allenast en lagfaren domare, förutom i ovan omförmälda mål, i alla mål beträffande vilka böter ingår i straffsatsen, därest svårare straff än böter icke kommer i fråga, och att jämväl skadeståndsanspråk i anledning av brott skall få utan begränsning till beloppet provas i samband med åtalet.

Såsom departementschefen framhållit beror frågan om ett mål lämpligen bör handläggas av ett större eller mindre domstolsorgan icke enbart av det straff, som kan antagas bli ådömt. Han har förklarat, att lämpligheten av rättens sammansättning också vore avhängig av sådana omständigheter som att i målet förekomme omfattande bevisvärdering eller att rättsfrågan vore invecklad och svårbedömbär. Också målets vidlyftighet

kunde göra det mindre lämpligt att det prövas av ensamdomare. Även den omständigheten att målet i förväg väckt synnerlig uppmärksamhet kunde i vissa fall vara ett skäl att det företoges inför fullsutten rätt. Departementschefen har tänkt sig, att domstolarna på förhand skulle pröva, om sådana omständigheter förelåge, att ett mål, oaktat att det enligt lag skulle kunna handläggas av ensamdomare, likväl borde upptagas av fullsutten rätt. Av vad departementschefen i detta sammanhang anfört framgår emellertid, att han avsett, att åtskilliga mål, som måste anses krävande ur bevisprövningssynpunkt, skulle behandlas såsom bagatellmål.

Med den utformning av behörighetsgränsen, som departementschefen angivit, skulle en stor del — sannolikt minst 80 procent — av de nuvarande tremansbrottmålen komma att handläggas som bagatellmål. Till bagatellmålen skulle bl. a. komma att hänföras det övervägande flertalet av mål om vårdslöshet i trafik. Ett trafikmål av vanlig typ med ett par vid förhör under förundersökningen kanske motsägende vittnen skulle uppenbarligen räknas till bagatellmål. Sistnämnda slag av mål är ofta krävande ur bevisprövningssynpunkt, även om de icke är vidlyftiga eller bevisningen kan anses omfattande. Det är t. ex. ofta lättare att avgöra ett rattfyllerimål än ett kollisionsmål. Rättens dom i ett sådant mål har också stor betydelse för den enskilde, bl. a. för fråga om indragning av körkort och reglering av skadestånd, ej sällan till betydande belopp. Såsom lagtexten utformats i propositionen synes lagförslaget icke väl överensstämma med den viktiga grundprincip i rättegångsbalken, enligt vilken mera krävande bevisprövning ej skall överlämnas åt en ensam domare, en princip, som synes nödvändig att upprätthålla med hänsyn till de stora krav, den fria bevisprövningen ställer på domstolen. Det må nämnas, att vikten av denna princip upprepade gånger understrukits av justitieombudsmannen, då han vid inspektioner påtalat, att domstolar bestående av endast en domare avgjort tvistemål även då bevisprövning förekommit. En så vittgående ändring som den föreslagna skulle helt säkert medföra ett ökat överklagande av rådhusrätternas domar, särskilt i trafikmål, i vilka förekommit vittnesbevisning. Detta skulle medföra ökade kostnader för parterna och det allmänna.

Det bör vidare framhållas, att frågor om bevisprövning i brottmål skulle komma att avgöras av ensamdomare i väsentligt större utsträckning än som är fallet beträffande tvistemål. Det synes icke lämpligt, att rådhusrätternas organisation, om man bortser från de enklaste målen, göres svagare än häradsrätternas, där alla brottmål prövas av domare och nämnd. En så omfattande ändring beträffande behörighetsgränsen, som föreslagits i propositionen, bör icke genomföras utan att samtidigt ställning togs till frågan om rådhusrätternas framtida organisation och

särskilt till frågan om tillskapande av en mindre nämnd även i rådhusrätt. På dessa frågor har departementschefen icke nu ansett sig böra ingå. De växlande förhållanden, som kan föranleda att ett mål skall hänföras till den ena eller andra kategorien, låter sig visserligen svårligen inordnas under en lagregel. En godtagbar lösning synes emellertid kunna ernås, om till mål, som må handläggas såsom enmansbrottmål, hänföres förutom mål rörande brott, å vilka svårare straff än böter icke kan följa, jämväl mål rörande brott, å vilka kan följa svårare straff än böter men där böter ingår i straffsatsen, sistnämnda mål dock endast därest svårare straff än böter icke ifrågakommer med hänsyn till vad som anförts vid åtalets väckande eller sedermera anses böra ådömas samt därest bevisning genom hörande av vittne eller sakkunnig icke skall äga rum.

Vad ovan anförts har endast gällt rådhusrätt. Vad angår häradsrätt är frågan om behörighetsgränsen beträffande bagatellmål icke av samma betydelse, då i häradsrätt alltid nämnd deltagar i avgörandet av brottmål. För att emellertid bibehålla överensstämmelse i behörighet mellan rådhusrätt med ensamdomare och häradsrätt med allenast tre i nämnden synes motsvarande ändring böra göras beträffande häradsrätt.

Som ett skäl för den föreslagna ändringen har anförts, att densamma skulle göra det möjligt att nedbringa den besvärande arbetsbalans, som uppkommit vid vissa rådhusrätter. Otvivelaktigt är, att dylik arbetsbalans föreligger åtminstone i Stockholm. En sådan, för längre tid kvarstående, balans medför allvarliga olägenheter i olika hänseenden, och åtgärder synes påkallade för att undanröja dessa. Att avhjälpa dylika tillfälliga rubbningar genom att vidtaga genomgripande förändringar i domstolsorganisationen över huvud kan emellertid icke vara riktigt. I den mån lagstiftningsåtgärder erfordras för avhjälpan av sådana olägenheter, bör sådana vidtagas i form av särskild provisorisk lagstiftning.

Under åberopande av vad ovan anförts hemställs,

att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 200 måtte besluta, att utvidgningen av behörigheten för häradsrätt med tre ledamöter i nämnden och för rådhusrätt med en lagfaren domare skall bestämmas på sätt här ovan angivits, samt

att vederbörande utskott måtte föreslå erforderliga ändringar i lagtexten.

Stockholm den 14 april 1954.

Ingrid Gärde Widemar. Anna Sjöström-Bengtsson. David Ollén.

Hardy Göransson.

P. G. Lundgren.